

Марія Анатоліївна АДАМЧУК-КОРОТИЦЬКА

аспірант, Волинський національний університет імені Лесі Українки

ORCID ID: 0000-0001-9354-5568

E-mail: mariadamchuk@gmail.com

**МЕХАНІЗМИ ФІНАНСУВАННЯ ПРОГРАМ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЗА УМОВ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ**

Адамчук-Коротицька, М. А. Механізми фінансування програм інклюзивного розвитку за умов децентралізації / Марія Анатоліївна Адамчук-Коротицька // Український журнал прикладної економіки. – 2021. – Том 6. – № 1. – С. 58 – 67. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Концепція інклюзивного зростання є однією із найбільш ефективних сучасних теорій соціально-економічного розвитку. Зважаючи на наявні в українській економіці проблеми та брак фінансових ресурсів, потребує поглибленого дослідження питання пошуку механізмів фінансування проектів та програм інклюзивного зростання, задля їх адаптації до умов децентралізації та практичного використання у діяльності місцевого самоврядування.

Метою наукового дослідження є обґрунтування доцільності впровадження концепції інклюзивного розвитку та розкриття особливостей механізмів фінансування програм інклюзивного розвитку задля активізації процесів соціально-економічного зростання в Україні за умов децентралізації.

Результати. Розкрито сутність інклюзивного типу розвитку та обґрунтовано необхідність його запровадження в Україні. Проаналізовано законодавчі основи інклюзивного розвитку в Україні. Визначено, що проблемним питанням лишається пошук фінансових ресурсів задля впровадження програм та проектів спрямованих на досягнення визначених цілей. Виділено та охарактеризовано чотири основні механізми фінансування проектів та програм інклюзивного розвитку: бюджетні; інвестиційні; кредитні; грантові. Проведений аналіз фінансування програм розвитку за період децентралізації. Здійснено оцінку структури доходів місцевих бюджетів України та встановлено, що серед власних доходів найбільше фіскальне значення мали податкові надходження. Задля створення додаткових джерел залучення ресурсів до місцевих бюджетів запропоновано перейняти практику самооподаткування мешканців територіальних громад.

Висновки. Задля забезпечення достатнього фінансування програм та проектів інклюзивного розвитку необхідним є використання усіх можливих механізмів залучення коштів місцевих та державного бюджету, суб'єктів господарювання та міжнародних організацій. Основними серед механізмів фінансування програм місцевого соціально-економічного розвитку є бюджетні, інвестиційні, кредитні та грантові. Важливим джерелом додаткового залучення ресурсів для фінансування програм інклюзивного розвитку може стати практика самооподаткування мешканців територіальних громад.

Ключові слова: інклюзивний розвиток, фінансування, місцеві бюджети, проекти інклюзивного розвитку, механізми фінансування.

FUND MECHANISMS OF INCLUSIVE DEVELOPMENT PROGRAMS UNDER CONDITIONS OF DECENTRALIZATION

Abstract

Introduction. *The concept of inclusive growth is one of the most effective modern theories of socio-economic development. Given the problems in the Ukrainian economy and the lack of financial resources, in-depth research is needed to find mechanisms for financing projects and programs for inclusive growth, to adapt them to the conditions of decentralization and practical use in local government.*

The purpose of the research *is to substantiate the feasibility of implementing the concept of inclusive development and to reveal the features of mechanisms for financing inclusive development programs to intensify the processes of socio-economic growth in Ukraine under decentralization.*

Results. *The essence of the inclusive type of development is revealed and the necessity of its introduction in Ukraine is substantiated. The legislative bases of inclusive development in Ukraine are analysed. It is determined that the search for financial resources for the implementation of programs and projects aimed at achieving certain goals remains a problematic issue. Four main mechanisms for financing inclusive development projects and programs have been identified and characterized: budgetary; investment; credit; grant. The analysis of the financing of development programs for the period of decentralization is carried out. The structure of revenues of local budgets of Ukraine was assessed and it was established that tax revenues were of the greatest fiscal importance among own revenues. In order to create additional sources of attracting resources to local budgets, it is proposed to adopt the practice of self-taxation of residents of territorial communities.*

Conclusions. *In order to ensure sufficient funding for inclusive development programs and projects, it is necessary to use all possible mechanisms to attract funds from local and state budgets, business entities, and international organizations. The main mechanisms for financing local socio-economic development programs are budget, investment, credit, and grant. The practice of self-taxation of residents of territorial communities can be an important source of additional resources for financing inclusive development programs.*

Keywords: *inclusive development, financing, local budgets, inclusive development projects, financing mechanisms.*

JEL classification: R58; H71

Вступ

Сучасні тенденції розвитку економіки більшості країн світу характеризуються підвищенням рівня безробіття й нерівності населення за доходами. Однією з причин розшарування населення і виникнення бідності є виключення частини населення із процесів економічного зростання та участі у створенні ВВП. Відтак, одні лише макроекономічні показники не можуть об'єктивно свідчити про ефективний розвиток держави та рівень добробуту населення. Концепція інклюзивного зростання (inclusive growth) як сучасна теорія соціально-економічного піднесення набуває все більшого поширення. Втім для України вона є досить новою, перші публікації з якої з'явилися лише в останні роки. Імплементуючи зарубіжну практику до реалій української економіки, варто зважати на активні процеси децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування, що реалізовувались в Україні протягом останніх років. Зважаючи на це, особливої актуальності набуває проблема фінансування різних напрямів інклюзивного розвитку, пошуку джерел фінансування відповідних проектів і

програм, що дозволяють впровадити концепцію інклюзивного зростання як на рівні країни у цілому, так і в межах окремих регіонів та об'єднаних територіальних громад.

Процеси трансформації індустріального суспільства в інтелектуальне посилили науковий інтерес до концепції інклюзивного зростання як моделі розвитку соціально-економічних систем, що доповнює та об'єднує економіку знань і сталого розвитку. Найбільш активно над проблематикою інклюзивного зростання працюють здебільшого зарубіжні вчені, зокрема Д. Аджемоглу, Дж. Робінсон [1], Дж. Подеста [2]. Серед українських науковців пошуку ефективних моделей просторового розвитку та розкриттю особливостей інклюзивного розвитку економіки на рівні країни та її регіонів присвятили свої роботи А. Базиліук [3], І. Козак [4], Ф. Комарницький [5], Н. Павліха [6–7], В. Решетило [8], І. Цимбалюк [9–10] та ін. Узагальнюючи результати досліджень зазначених вчених, можна зробити висновок, що саме концепція інклюзивного зростання на сьогодні є однією із найбільш ефективних на шляху досягнення соціально-економічного розвитку. Водночас, зважаючи на наявні в українській економіці проблеми та брак фінансових ресурсів, потребує поглибленого дослідження питання пошуку механізмів фінансування проектів та програм інклюзивного зростання задля їх адаптації до умов децентралізації та практичного використання у діяльності місцевого самоврядування.

За умов кризового стану економіки та хронічного дефіциту фінансових ресурсів держава не здатна за рахунок державного бюджету в достатніх обсягах фінансувати інвестиційно-інноваційний розвиток. Проблеми пошуку та диференціації механізмів фінансування програм інклюзивного розвитку набувають особливої актуальності. Наразі постало завдання забезпечення якомога ефективнішого використання обмежених ресурсів місцевих та державного бюджету для активізації соціально-економічного зростання та переходу на інклюзивних вектор розвитку.

Мета та основні завдання статті

Основною метою наукового дослідження є обґрунтування доцільності впровадження концепції інклюзивного розвитку та розкриття особливостей механізмів фінансування програм інклюзивного розвитку задля активізації процесів соціально-економічного зростання в Україні за умов децентралізації.

Виклад основного матеріалу

Поняття інклюзія (англ. inclusion – включення, залученість) – має широке значення і реалізоване в багатьох аспектах. В економічній літературі розглядаються поняття «інклюзивне зростання», «інклюзивні інновації», «інклюзивний розвиток», «інклюзивна економіка» тощо [8, с. 229].

Інклюзивним є такий тип розвитку економічної сфери та інфраструктури регіону, який досягається шляхом збільшення ступеня залучення трудових ресурсів до продуктивної діяльності, та забезпечення справедливого розподілу отриманих результатів [9, с. 126].

Інклюзивне зростання показує рівень розвитку суспільства, а саме: можливість задоволення власних потреб, право на працю і відпочинок, освіту, медицину, доступ до культурних цінностей та інших прав. Інклюзивне середовище передбачає, що кожна особистість відчуває важливість свого життя і залучена у різні види діяльності [3, с. 19]. Метою визначення змісту державної політики регіонального розвитку, як і державної політики загалом, має бути, насамперед, задоволення основних інтересів суспільства та стратегічних потреб розвитку держави [4, с. 181]. Держава повинна надавати можливість кожній людині реалізувати свій потенціал, бути активним повноцінним членом суспільства та отримувати таку частину результатів праці в результаті розподілу, яка дозволить забезпечити відтворення. Водночас в умовах децентралізації ключовою ланкою, здатною забезпечити прискорений інклюзивний розвиток, є базовий

рівень (регіон, ОТГ), на який передаються повноваження та відповідальність за надання якісних публічних послуг населенню, підвищення рівня його добробуту [10, с. 157].

В умовах проведених реформ, спрямованих на децентралізацію влади, найбільш очевидними шляхами досягнення пріоритетів інклюзивного зростання може стати система реального цільового програмування, бюджетного планування та застосування можливостей проектного управління, що є найбільш радикальним підходом до розробки та втілення в життя масштабних проектів (таких, зокрема, як стратегій інклюзивного розвитку), координації цілей та інтересів суб'єктів, залучених до реалізації загальнодержавних завдань [11, с. 79]. Система цільових програм дозволяє сконцентрувати фінансові ресурси регіонів на певних напрямках у межах цільових програм, при цьому виключається їх розпорошення на другорядні потреби.

Враховуючи низький рівень якості життя населення, значні міжрегіональні соціально-економічні диспропорції, реалізовані програми інклюзивного розвитку територій повинні бути спрямовані на підвищення рівня життя населення, активізацію економічної діяльності, зменшення диспропорції розвитку регіонів.

Оцінюючи відповідність пріоритетів політики регіонального розвитку орієнтирам інклюзивного розвитку, можна зауважити, що у Законі України «Про засади державної регіональної політики» [12] передбачено стимулювання та підтримка місцевих ініціатив щодо ефективного використання внутрішнього потенціалу регіонів для підвищення якості життя людей; зменшення територіальної диференціації за індексом регіонального людського розвитку; формування конкурентоспроможності регіонів шляхом розроблення та реалізації програм і проектів підвищення конкурентоспроможності територій; стимулювання міжрегіональної інтеграції, інтеграції регіональних економічних, інформаційних, освітніх просторів у єдиний загальноукраїнський простір, подолання міжрегіонального відчуження; створення ефективної системи охорони навколишнього природного середовища; запровадження дієвих інструментів державної підтримки міжрегіональної інтеграції, виконання міжрегіональних програм і проектів та ін. Відтак, базові принципи інклюзивного розвитку мають законодавчу основу, однак проблемним питанням лишається пошук фінансових ресурсів задля впровадження програм та проектів, спрямованих на досягнення визначених цілей.

Для забезпечення програм інклюзивного розвитку можуть бути використані фінансові ресурси різних економічних агентів, зокрема місцевих та центральних органів влади, приватних суб'єктів господарювання, фінансових установ та неурядових організацій, а також іноземних держав та міжнародних фінансових організацій [13].

Більшість фінансових ресурсів має внутрішнє походження. Водночас, у результаті децентралізації ОТГ одержали доступ і до зовнішніх фінансових ресурсів, серед яких до проведення реформи практично були доступні лише трансферти з державного бюджету. Проведена децентралізація створила умови, за яких регіони, і зокрема об'єднані територіальні громади, мають значно більше можливостей залучити фінансові ресурси під проекти інклюзивного розвитку своїх територій.

Загалом, погоджуючись із думкою низки науковців [4; 13], серед механізмів фінансування програм місцевого соціально-економічного розвитку можна виділити чотири основні групи: бюджетні; інвестиційні; кредитні; грантові (рис. 1).

Бюджетне фінансування. Механізм бюджетного фінансування програм інклюзивного розвитку дає можливість залучати кошти місцевого та державного бюджетів, не створюючи при цьому боргових зобов'язань. Бюджетні джерела можуть формуватися як за рахунок внутрішніх ресурсів території, так і за рахунок ресурсів, залучених з державного бюджету у вигляді цільових субвенцій, у т. ч. в межах виконання державних або регіональних цільових програм, інвестиційних проектів чи фінансування проектів ОТГ із Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР) [13]. Вимогою отримання ресурсів є відповідність розроблених програм інклюзивного розвитку

пріоритетам Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки, стратегіям розвитку регіонів і планів заходів із їх реалізації.

Аналізуючи фінансування, що виділялось із державного бюджету на розвиток регіонів протягом реформи децентралізації, можна зазначити, що більшість із проектів відповідали пріоритетам інклюзивного розвитку. Зокрема вони були спрямовані на дотримання безпеки та сталого розвитку; підтримку сільських територій, підвищення конкурентоспроможності регіонів, розвиток охорони здоров'я, освіти та культури; зміцнення місцевого самоврядування та ін. (табл. 1).

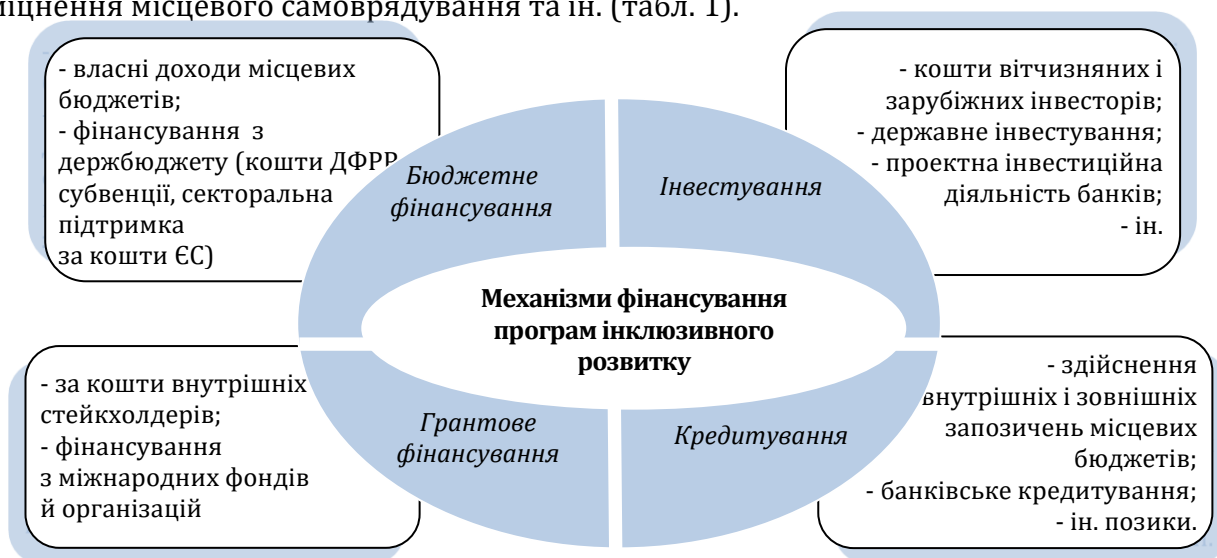


Рис. 1. Механізми фінансування програм і проектів інклюзивного розвитку

Джерело: сформовано автором

Таблиця 1. Фінансування програм розвитку за період децентралізації

Джерела фінансування	2015	2016	2017	2018	2019	Всього за період децентралізації
Субвенція на соціально-економічний розвиток	0,8	3,3	6,2	5,0	4,7	20,00
Державний фонд регіонального розвитку	2,9	3,0	3,5	6,0	7,7	23,10
Субвенція на інфраструктуру ОТГ	x	1,0	1,5	1,9	2,1	6,50
Кошти на будівництво спортивних об'єктів	x	x	0,27	0,37	0,75	1,39
Субвенція на розвиток медицини в сільській місцевості	x	x	4,0	5,0	5,0	14,00
Кошти ЄС на підтримку секторальної регіональної політики	x	x	0,65	1,1	0,5	2,25
Всього	3,7	7,3	16,1	19,37	20,75	67,22

Джерело: побудовано за даними [14]

Для отримання фінансування програм інклюзивного розвитку необхідна ініціатива громади та місцевого самоврядування, розуміння ними важливості концепції інклюзивного розвитку та визначення відповідних орієнтирів, вміння правильно розробити проект та ефективно використати виділені кошти. Важливо, щоб розроблені проекти інклюзивного розвитку були спрямовані на посилення внутрішніх можливостей територіальних громад і конкурентоспроможності регіонів, що в перспективі дозволить розширити внутрішні ресурси фінансування.

Внутрішніми бюджетними ресурсами для фінансування проектів інклюзивного розвитку виступають власні доходи місцевих бюджетів, зокрема надходження від податків і зборів, продажу та оренди об'єктів комунальної власності.

Аналіз структури доходів місцевих бюджетів України свідчить, що серед власних доходів найбільше фіскальне значення мали податкові надходження, частка яких за період децентралізації дещо зросла, склавши у 2019 р. 40,8%. Водночас питома вага доходів від операцій з капіталом (з 0,5% у 2014 р. до 0,4% у 2018 р.) скоротилась, що

стало наслідком приватизаційних процесів і зниження ефективності використання комунальної власності (табл. 2).

Надзвичайно важливим є зміцнення та стабілізація дохідної частини місцевих органів влади України при інтенсивному скороченні обсягів централізованого фінансування. Місцеві податки і збори повинні забезпечити основні надходження до бюджетів міських, селищних і сільських рад, підтримати і розвивати місцеву інфраструктуру, роль якої дедалі зростає у проведенні соціальної та економічної політики [16, с. 185].

Таблиця 2. Структура доходів місцевих бюджетів України в 2014–2019 рр., %

Роки	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Податкові надходження	37,7	33,4	40,1	40	41,3	40,8
Неподаткові надходження	5,3	6,8	6	5,2	5	5,1
Доходи від операцій з капіталом	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4
Цільові фонди	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
Всього (власні доходи)	43,6	40,9	46,6	45,7	46,8	46,3
Офіційні трансферти	56,4	59,1	53,4	54,3	53,2	53,6

Джерело: побудовано автором за даними [15]

У структурі доходів місцевих бюджетів найбільшу питому вагу становлять офіційні трансферти – 53,1% (298,9 млрд грн.). Це свідчить про те, що на сьогодні зберігається суттєва залежність місцевих програм інклюзивного розвитку від фінансування з державного бюджету. Відтак, існує нагальна проблема активізації внутрішнього потенціалу територій для формування власних фінансових ресурсів й забезпечення ендogenous зростання. Важливим джерелом додаткового залучення ресурсів до місцевих бюджетів є практика самооподаткування мешканців територіальних громад, яка ще не набула розповсюдження в Україні, але досить широко і ефективно використовується в інших державах.

Самооподаткування як форма залучення фінансових ресурсів на добровільній основі за рішенням зборів громадян відповідної території може стати додатковим джерелом фінансування програм інклюзивного розвитку. Про переваги такого механізму акумулювання необхідних коштів свідчить зарубіжний досвід. Так, у багатьох країнах муніципалітети на добровільній основі безпосередньо або шляхом референдуму впроваджують додаткові платежі для фінансування проектів на місцевому рівні (наприклад, будівництво доріг, освітлення вулиць, водопостачання, газифікація тощо) [5, с. 148]. В Україні за умов досить обмеженої системи місцевого оподаткування впровадження практики самооподаткування мешканців територіальних громад дозволить не лише створити додатковий механізм фінансування проектів розвитку територій, алей узгодити цільове використання акумульованих коштів із реальними потребами громади та цільовими орієнтирами інклюзивного розвитку на місцях.

Інвестиційний механізм фінансування програм інклюзивного розвитку передбачає залучення коштів інвесторів на реалізацію певного проекту безпосередньо, а не через місцеві бюджети. Інвестиційні джерела можуть перебувати як у приватній власності, так і повністю або частково знаходитись у комунальній власності.

На жаль, Україна займає одні з найгірших позицій в рейтингах інвестиційної привабливості країн світу, що було зумовлено цілою низкою негативних явищ, тому і надалі існує необхідність вдосконалення податкової сфери України та поліпшення умов інвестиційного середовища нашої держави [17]. Сприяти формуванню привабливого інвестиційного середовища та активізації інвестиційної діяльності може налагодження системи державно-приватного партнерства як сталого співробітництва між органами місцевої влади та підприємствами приватного сектору, що дозволить генерувати інвестиційні ресурси для реалізації проектів інклюзивного розвитку. У межах державно-приватного партнерства (ДПП) відбувається розподіл видатків, ризиків та майбутніх

прибутків між публічним і приватним учасниками партнерства [13]. Застосування інвестиційного механізму дає змогу органам влади забезпечувати потреби інклюзивного розвитку за рахунок коштів інвесторів, не втрачаючи впливу на об'єкти інфраструктури та контролю за ними.

Для фінансування програм та проектів інклюзивного розвитку місцеві органи влади можуть залучати *кредитні ресурси*, отримання таких ресурсів відповідними борговими зобов'язаннями на умовах строковості, платності та поворотності. Кредитні кошти можуть залучати безпосередньо рада ОТГ (залучені кошти спрямовуються до бюджету ОТГ та розподіляються в межах його видатків), комунальні підприємства (самостійно отримують фінансові ресурси, розпоряджаються ними, здійснюють обслуговування та погашення боргу), приватні суб'єкти господарювання (рада може надавати гарантії за кредитами) [13].

За умов децентралізації місцеві органи самоврядування отримали право здійснювати місцеві запозичення до бюджету ОТГ шляхом отримання кредитів від міжнародних фінансових організацій. Запозичення здійснюються до бюджету розвитку і кошти спрямовуються на реалізацію програм та проектів, спрямованих на задоволення інтересів населення їх громад. Як свідчить світовий досвід, функції організаторів і фінансових ініціаторів здійснення великих інвестиційних проектів та програм досить часто виконують банківські установи, які й відіграють вирішальну роль у мобілізації фінансових інвестиційних ресурсів.

Однією з найбільш поширених форм організації залучення інвестицій у реальний сектор економіки як у промислово розвинених, так і в нових індустріальних країнах, що розвиваються, є проектне фінансування як спеціалізований вид банківської діяльності. Під проектним фінансуванням розуміється цільове кредитування позичальника для реалізації проекту, за яким забезпеченням платіжних зобов'язань є грошові доходи від функціонування цього проекту, а також активи, що належать до нього. Як свідчить узагальнення світового досвіду, провідна роль при організації проектного фінансування належить банкам, що надає їм можливість отримання додаткових вигод, розширення сфери та масштабів діяльності, освоєння нових сегментів ринку, дозволяє комплексно задовольнити ресурсні, продуктові та комунікаційні потреби своїх клієнтів, спрощує вихід на міжнародний фінансовий ринок тощо.

Проектне фінансування для України є відносно новим банківським продуктом. В Україні цей вид фінансових операцій здійснює лише обмежене коло банків, що обумовлено відсутністю необхідного досвіду та підготовлених кадрів, невідповідністю ресурсного потенціалу банків умовам ефективної участі в цих операціях, невпорядкованістю нормативно-правового забезпечення, недосконалістю методичної бази управління специфічними проектними ризиками, обмеженістю доступу до довгих кредитних ресурсів за доступною ціною тощо [18, с. 416]. На сьогодні відсутня офіційна статистика Національного банку України відносно обсягів проектного фінансування. Банки не розголошують умови своєї участі в проектах, що свідчить про незрілість даного сегменту ринку банківських послуг, і, відповідно, негативно впливає на його розвиток.

Разом з тим, у деяких крупних банках, як правило з іноземними інвестиціями, певний час уже функціонують спеціально створені відділи (департаменти) проектного фінансування, поступово зростає попит на фахівців у галузі проектного фінансування та менеджменту [19]. Все це вказує на доцільність запровадження визначеної форми підтримки реалізації проектів інклюзивного розвитку територій за умов децентралізації.

Окремим джерелом фінансування місцевого соціально-економічного розвитку є *грантові кошти*. Сьогодні в Україні грантові джерела часто мають вирішальне значення для фінансування різноманітних проектів у сфері місцевого розвитку. Грантові кошти також нерідко виконують супровідну та підтримуючу функцію щодо інших джерел фінансування, зокрема інвестицій чи кредитів міжнародних фінансових організацій [13].

До основних складових організації сучасної системи фінансового забезпечення регіональної політики ЄС належать цільові фінансові фонди, які функціонують на засадах обов'язкової операційної та фінансової участі відповідних країн-членів, програмної концентрації ресурсів та максимальної децентралізації безпосереднього управління реалізацією відповідних програм та проектів. Організаційно система фінансового забезпечення програм соціально-економічного розвитку регіонів ЄС складається зі структурних фондів та Європейського фонду вирівнювання [20]. Виділення коштів структурних фондів на рівні ЄС, їх освоєння на національному рівні може бути здійснене як на інвестиційній, так і безповоротній основі відповідно до напряму та цілей конкретного проекту. Це створює додаткові стимули для реалізації відповідних проектів та підтримання рівня добробуту населення.

Комплексне поєднання механізмів фінансування проектів і програм інклюзивного розвитку дасть можливість акумулювати необхідні кошти на реалізацію заходів та досягнути пріоритетних орієнтирів підвищення добробуту населення.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Отже, проведене дослідження дає можливість сформулювати такі висновки: 1. На сьогодні концепція інклюзивного зростання визнана однією з найбільш ефективних у досягненні соціально-економічного розвитку. Її особливістю є підвищення добробуту життя населення та економічного зростання шляхом включення у процеси виробництва і розподілу ВВП усіх прошарків суспільства, забезпечення рівних можливостей для особистого розвитку та задоволення власних потреб, участі у прийнятті рішень. 2. За умов проведеної в Україні децентралізації повноваження та відповідальності щодо забезпечення процесів розвитку та практичної реалізації положень концепції інклюзивного розвитку переноситься на місцеві органи самоврядування. За таких умов регіони, зокрема і об'єднані територіальні громади, мають значно більше можливостей для залучення фінансових ресурсів для забезпечення інклюзивного розвитку своїх територій. 3. Задля забезпечення достатнього фінансування програм та проектів інклюзивного розвитку необхідним є використання усіх можливих механізмів залучення коштів місцевих та державного бюджету, суб'єктів господарювання та міжнародних організацій. Основними серед механізмів фінансування програм місцевого соціально-економічного розвитку є бюджетні, інвестиційні, кредитні та грантові. Важливим джерелом додаткового залучення ресурсів для фінансування програм інклюзивного розвитку може стати практика самооподаткування мешканців територіальних громад.

Перспективами подальших досліджень є вивчення європейського досвіду регіонального розвитку національної економіки та його адаптація до вітчизняної практики.

Список літератури

1. Acemoglu D., Robinson James A. Why nations fail: the origins of power, prosperity, and poverty. 1st ed. 2012. 544 p.
2. Podesta J. Inclusive Economic Growth: Increasing Connectivity, Expanding Opportunity and Vulnerability. URL: <https://www.americanprogress.org/issues/economy/report/2013/02/07>
3. Базилюк А. В., Жулин О. В. Інклюзивне зростання як основа соціально-економічного розвитку. *Економіка та управління на транспорті*. 2015. Вип. 1. С. 19–29.
4. Козак І. І., Нема О. С. Державна політика щодо фінансування регіонального розвитку. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 4. С. 180–188.
5. Комарницький І. Ф., Житарюк В. В. Концептуальні засади формування організаційно-економічного механізму фінансового самовідтворення регіонів. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. Економічні науки. 2011. Вип. 4. С. 147–153.
6. Павліха Н. В. Концептуальні засади управління сталим розвитком просторових систем: Препринт. Луцьк: Надстир'я, 2005. 60 с.

7. Павліха Н. В. Концепція управління проектом просторового розвитку регіону. Збірник наукових праць. Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону. Луцьк: Надстир'я, 2003. С. 48–54.
8. Решетило В. П. Концепція інклюзивного сталого розвитку та її реалізація в умовах децентралізації. *Інклюзивний розвиток економіки в умовах глобальних викликів сьогодення*: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Харків, 1–28 лютого 2020 р. / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. 229 с.
9. Цимбалюк І. О. Концептуальні засади інклюзивного розвитку регіону в умовах фінансової децентралізації. *Інноваційна економіка*. Науково-виробничий журнал. 2019. № 5–6. С. 125–133.
10. Цимбалюк І. О. Оцінка інклюзивного розвитку регіонів України. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*: журнал. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. № 4 (24). С. 157–165.
11. Павліха Н. В., Марчук Ю. В. Концептуальні засади управління проектами сталих просторових систем. *Управління розвитком складних систем*. 2014. Вип. 18. С. 74–79.
12. Про засади державної регіональної політики: Законі України 156-VIII від 05.02.2015. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 13. С. 90.
13. Борщ Г. А., Вакуленко В. М., Гринчук Н. М., Дехтяренко Ю. Ф., Ігнатенко О. С., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф., Юзефович В. В. *Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг*. Київ, 2017. 107 с.
14. Міністерство розвитку громад та територій України. *Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування*. 2020. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/526/10.01.2020.pdf>
15. Державна казначейська служба України. *Річні звіти про виконання бюджету*. 2020. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2020-11>
16. Цимбалюк І. О., Гуменюк О. М. Сучасні реалії місцевого оподаткування. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2014. Вип. 5 (3). С. 183–185.
17. Цимбалюк І. О., Івашко О. А. Податкове стимулювання залучення іноземних інвестицій в економіку України в умовах фінансової нестабільності. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки: журнал*. Луцьк: Вежа-Друк, 2016. № 1 (5). С. 80–85.
18. Сас Б., Вітюк В. Проектне фінансування як особлива техніка фінансового забезпечення інвестиційних проектів. *Економічний аналіз*. 2012. Вип. 11. Ч. 1. С. 415–418.
19. Смірнова О. Особливості проектного фінансування в Україні. *Фінанси, облік і аудит*. 2016. Вип. 2 (28). С. 130–144.
20. Марковський С. С. Фінансове забезпечення регіональної політики ЄС. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. Серія : Управління. 2010. Вип. 2. С. 414–421.

References

1. Acemoglu D., Robinson James A. (2012). *Why nations fail: the origins of power, prosperity, and poverty*. 1st ed. 544 p.
2. Podesta J. (2013). *Inclusive Economic Growth: Increasing Connectivity, Expanding Opportunity and Vulnerability*. Available at: <https://www.americanprogress.org/issues/economy/report/2013/02/07>
3. Bazyliuk, A. V., Zhulyn, O. V. (2015). «Inclusive growth as a basis for socio-economic development». *Ekonomika ta upravlinnia na transporti*. Issue 1, pp. 19–29.
4. Kozak, I. I., Niema, O. S. (2017). «State policy for financing regional development». *Efektivnist' derzhavnoho upravlinnia*. Issue 4, pp. 180–188.
5. Komarnyts'kyj, I. F., Zhytariuk, V. V. (2011). «State policy for financing regional development». *Visnyk Chernivets'koho torhovel'no-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky*. Issue 4, pp. 147–153.
6. Pavlikha, N. V. (2005). *Kontseptual'ni zasady upravlinnia stalym rozvytkom prostorovykh system: Preprynt*. [Conceptual principles of management of sustainable development of spatial systems: Preprint]. Nadstyr'ia. Lutsk. Ukraine.
7. Pavlikha, N. V. (2003). *Kontseptsiia upravlinnia proektom prostorovoho rozvytku rehionu*. [The concept of project management of spatial development of the region]. *Zbirnyk naukovykh prats'. Problemy ratsional'noho vykorystannia sotsial'no-ekonomichnoho ta pryrodno-resursnoho potentsialu rehionu*. Nadstyr'ia. Lutsk. Ukraine. С. 48–54.
8. Reshetylo, V. P. (2020). «The concept of inclusive sustainable development and its implementation in a decentralized environment». *Inkliuzyvnyj rozvytok ekonomiky v umovakh hlobal'nykh vyklykiv s'ohodennia*. [Inkliuzyvnyi rozvytok ekonomiky v umovakh hlobalnykh vyklykiv sohodennia]. *Proceeding of the intern. scientific-practical internet conference*. (Kharkiv, 1–28 February 2020). / Kharkiv. nats. un-t mis'k. hosp-va im. O. M. Beketova. KhNUMH im. O. M. Beketova. Kharkiv.

-
9. Tsymbaliuk, I. O. (2019). «Conceptual principles of inclusive development of the region in the conditions of financial decentralization». *Innovatsijna ekonomika. Naukovo-vyrobnychyj zhurnal*. № 5–6, pp. 125–133.
 10. Tsymbaliuk, I. O. (2019). «Estimation of inclusive development of regions of Ukraine». *Ekonomichnyj chasopys Skhidnoevropejs'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrainky: zhurnal*. Vezha-Druk. Lutsk. Ukraine. № 4 (24), pp. 157–165.
 11. Pavlikha, N. V., Marchuk, Yu. V. (2014). «Conceptual principles of project management of sustainable spatial systems». *Upravlinnia rozvytkom skladnykh system*. Issue 18, pp. 74–79.
 12. Pro zasady derzhavnoi rehional'noi polityky: Zakoni Ukrainy 156-VIII vid 05.02.2015. Vidomosti Verkhovnoi Rady. [Verkhovna Rada of Ukraine (2015). On the principles of state regional policy: Law of Ukraine 156-VIII of 05.02.2015. *Information of the Verkhovna Rada*]. 2015. № 13, pp. 90.
 13. Borsch, H. A., Vakulenko, V. M., Hrynychuk, N. M., Dekhtiarenko, Yu. F., Ihnatenko, O. S., Kujbida, V. S., Tkachuk, A. F., Yuzefovych, V. V. (2017). *Resursne zabezpechennia ob'iednanoi terytorial'noi hromady ta ii marketynh*. [Resource support united territorial community and its marketing]. Kyiv. Ukraine.
 14. *Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorij Ukrainy. Monitorynh protsesu detsentralizatsii vlady ta reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia*. [Ministry of Development of Communities and Territories of Ukraine. Monitoring the process of decentralization of power and reform of local self-government]. 2020. Available at: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/526/10.01.2020.pdf>
 15. Derzhavna kaznachejs'ka sluzhba Ukrainy. Richni zvity pro vykonannia biudzhetu. [State Treasury Service of Ukraine. Annual budget execution reports]. 2020. Available at: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2020-11>
 16. Tsymbaliuk, I. O., Humeniuk, O. M. (2014). «Modern realities of local taxation». *Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Ser.: Ekonomichni nauky*. Issue 5 (3), pp. 183–185.
 17. Tsymbaliuk, I. O., Ivashko, O. A. (2016). «Tax incentives to attract foreign investment into the economy of Ukraine in conditions of financial instability». *Ekonomichnyj chasopys Skhidnoevropejs'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrainky*. Vezha-Druk. Lutsk. Ukraine. № 1 (5), pp. 80–85.
 18. Sas, B., Vitiuk, V. (2012). «Project financing as a special technique of financial support of investment projects». *Ekonomichnyj analiz*. Issue 11. Part 1, pp. 415–418.
 19. Smirnova, O. (2016). «Features of project financing in Ukraine». *Finansy, oblik i audyt*. Issue 2 (28). pp. 130–144.
 20. Markovs'kyj, S. S. (2010). «Financial support of EU regional policy». *Naukovyj visnyk Akademii munitsypal'noho upravlinnia. Serii: Upravlinnia*. Issue 2, pp. 414–421.

Стаття надійшла до редакції 25.12.2020 р.